

Bijlage A. Beantwoording vragen rapporteurs blok Contracten

Kern

In deze bijlage vindt u in het kader van de artikelsgewijze behandeling van het wetsvoorstel toekomst pensioenen (Wtp) de beantwoording van de vragen over de artikelen betreffende het contract. Het betreft onderstaande artikelen. De vragen van het lid Omtzigt en van de PVV-fractie zijn toegevoegd bij de andere antwoorden waar mogelijk. De overige vragen zijn onderaan afzonderlijk beantwoord.

Artikel-nummers	Subthema
1	Beschermingsrendement
10	Toelichting pensioenovereenkomsten
10a	Solidaire pensioenovereenkomst
10b	Flexibele pensioenovereenkomst
10c	Premie-uitkeringsovereenkomst
10d	Solidariteitsreserve
10e	Risicodelingsreserve
13	Verlening van toeslagen
17	Gelijke premie (eis leeftijdsonafhankelijke premie)
25	Voorwaarden solidariteitsreserve
52	Zorgplicht bij flexibele premieovereenkomsten met beleggingsvrijheid.
52b	Risicohouding
55	Aanpassingen inzake behoud aanspraak op pensioen bij beëindiging deelneming
63a	Voorwaarden variabele uitkering
144	Parameters en scenario's
147	Statenverslagen

Artikel 1 - Beschermingsrendement

1. De uitgesproken intentie van de Wtp was het bereiken van een koopkrachtig pensioen. Waarom wordt bij de definitie van het beschermingsrendement dan gesproken over het 'nominaal stabiel' blijven van de pensioenuitkeringen? Is voor een koopkrachtig pensioen niet een reëel stabiel pensioen een meer passende definitie (om naar te streven)?

Antwoord 1

Een van de doelen van het wetsvoorstel is het eerder perspectief bieden op een koopkrachtig pensioen. Dit is anders dan het gesuggereerde doel in de vraag. Bij een hoge inflatie, zoals we die op dit moment zien, kent ieder kapitaalgedekt contract beperkingen. Dat geldt dus ook voor het oude en het nieuwe stelsel. Er wordt bij het beschermingsrendement van 'nominaal stabiel' gesproken, omdat er onvoldoende beleggingen zijn om een reëel stabiel pensioen waar te kunnen maken. Om die reden blijven nominale beschermingsrendementen noodzakelijk, ook in het nieuwe stelsel. Overigens worden in het nieuwe stelsel ook overrendementen toebedeeld. Die zorgen ervoor dat pensioenen in geval van positieve overrendementen kunnen worden verhoogd.

Een reëel stabiel pensioen, zonder de mogelijkheid van volledig reële beleggingen, betekent dat herverdeling nodig is om de pensioenuitkeringen tegen inflatie te beschermen. Actieve deelnemers dekken dan in feite het inflatierisico van gepensioneerden af. Door het ontbreken van reële beleggingen wordt immers geen extra rendement bij hoge inflatie behaald, dus kunnen gepensioneerden alleen tegen inflatie worden beschermd door het beschikbare vermogen binnen het pensioenfonds te herverdelen. Het wetsvoorstel biedt overigens de mogelijkheid om de solidariteits- of risicodelingsreserve voor dat doel in te zetten. Daarmee wordt bewerkstelligd om inflatierisico's voor gepensioneerden te beperken. De mate van herverdeling tussen actieve deelnemers en gepensioneerden verloopt dan op transparante wijze, waarbij de omvang van de herverdeling is gemaximeerd via de vulregels van de reserves.

2. Welke waardering wordt bedoeld wanneer gesproken wordt over marktwaardering? Wordt hiermee niet afgegaan op de rente termijn structuur? Kan toegelicht worden hoe dit substantieel verschilt met de huidige rekenrente? Is hier de facto sprake van een voortzetting van de rekenrente? Zo ja, waarom zouden de huidige of vergelijkbare problemen met de rekenrente zich niet voordoen onder de Wtp?

Antwoord 2

In de solidaire premieovereenkomst kan voor het beschermingsrendement tegen renterisico een indirecte methode worden gebruikt die gebaseerd is op een door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur, zoals die in de huidige uitkeringsovereenkomst ook gebruikt wordt voor de waardering van pensioenverplichtingen. Die laatstgenoemde functie – een rekenrente ter bepaling van de contante waarde van toegezegde pensioenen – verdwijnt echter in het nieuwe contract. De waarde van de pensioenaanspraken van een deelnemer wordt in het nieuwe stelsel rechtstreeks bepaald door het opgebouwde persoonlijke pensioenvermogen op dat moment.

3. Klopt het dat voor een 35-jarige deelnemer bij 1% verandering van de marktrente het beschermingsrendement in de orde van 40% ligt? Leidt het toekennen van beschermingsrendement aan jonge deelnemers dan niet tot extreme volatiliteit van het vermogen? Waarom is dit een wenselijke situatie? Welke gevolgen, zowel economisch als gedrags-psychologisch, worden hiervan verwacht? Welke maatregelen zijn genomen om negatieve gevolgen voorkomen?

Antwoord 3

In de solidaire premieovereenkomst kan aan deelnemers, bijvoorbeeld 35-jarigen, ex ante een bepaalde mate van beschermingsrendement tegen renterisico worden toebedeeld, afhankelijk van de bijbehorende risicohouding. Dit bepaalt in welke mate verwachte pensioenuitkeringen zijn blootgesteld aan wijzigingen van rentestanden en dus het percentage beschermingsrendement dat ex post wordt toebedeeld aan een deelnemer naar aanleiding van een wijziging van rentestanden. Het ligt voor de hand dat bij relatief jongere deelnemers ook relatief weinig beschermingsrendement tegen renterisico zal worden toebedeeld, omdat zij nog een lange beleggingshorizon hebben en nog relatief weinig pensioenvermogen hebben opgebouwd. Een

extreme volatiliteit van het vermogen bij dergelijke deelnemers vanwege toedeling van beschermingsrendementen tegen renterisico ligt dus niet voor de hand.

4. Klopt het dat een renteswap tussen partijen die een tegengesteld renterisico hebben voor beide partijen een risicoverlagende werking heeft? Klopt het dat een renteswap tussen partijen die hetzelfde renterisico hebben voor één van beide partijen een risicoverhogende werking heeft? In welke wijze is de inrichting van het beschermingsrendement vergelijkbaar met een renteswap tussen jongere en oudere deelnemers? Klopt het dat oudere en jongere deelnemers hetzelfde renterisico hebben?

Antwoord 4

Een renteswap betreft een overeenkomst tussen twee partijen tot het uitwisselen van rentebetalingen gedurende een bepaalde periode. Eén partij betaalt een variabele rente, de andere partij betaalt een vooraf afgesproken vaste rente. De rentebetalingen worden verricht over een afgesproken onderliggende waarde: men spreekt onderling af over welk bedrag men elkaar rente betaalt. De onderliggende waarde zelf wordt niet uitgewisseld. Het gaat dus puur om een ruil van rentebetalingen. Pensioenuitvoerders kunnen renteswaps gebruiken om het renterisico af te dekken dat in ieder kapitaalgedekt pensioencontract een rol speelt.

Om beschermingsrendement tegen renterisico te bieden, kan dus ook gebruik worden gemaakt van renteswaps. Daarbij zal de mate van beschermingsrendement die wordt toebedeeld afhankelijk zijn van de leeftijd of andere kenmerken van deelnemers. Het klopt dus niet dat oudere en jongere deelnemers hetzelfde renterisico dragen.

5. Het doel van het pensioenakkoord was een koopkrachtiger pensioen. Zou het daarvoor niet beter zijn om bij de definitie van beschermingsrendement naast "nominaal stabiel" ook "reëel stabiel" toe te voegen?

Waarbij reëel stabiel betrekking heeft op de gerealiseerde inflatie en dus niet op de verwachte inflatie, zodat marktwaardering hier geen beperking is. Dit kort inflatierisico verhoudt zich tot de indexatieverwachting als het kortlevenrisico tot het langlevenrisico.

Antwoord 5 (en antwoord op vraag PVV)

Een reëel stabiel pensioen op basis van gerealiseerde inflatie is alleen mogelijk voor alle deelnemers, slapers en gepensioneerden als er ook reële rendementen kunnen worden behaald. In dat geval neemt het fondsvermogen net zo hard toe als de feitelijke inflatie. De markt voor dergelijke beleggingen is echter veel te beperkt voor alle Nederlandse pensioenuitvoerders. Het is dus alleen mogelijk om de pensioenuitkeringen te beschermen tegen hoge, onverwachte inflatie via herverdeling. Er wordt in dat geval op basis van het beschikbare fondsvermogen geld overgeheveld van deelnemers en eventueel slapers naar de gepensioneerden om de pensioenuitkeringen zoveel mogelijk te laten stijgen met de gerealiseerde inflatie. Het wetsvoorstel maakt dit ook mogelijk via de solidariteits- of risicodelingsreserve. Die reserves zijn immers ook bedoeld om geld binnen een pensioenfonds te herverdelen. Aan de reserves zijn wettelijke eisen gesteld, onder meer op de maximale omvang.

Het gaat een stap verder om ook via reële beschermingsrendementen vermogen tussen de persoonlijke pensioenvermogens te herverdelen. Daarmee gaat de kerndoelstelling van het wetsvoorstel verloren dat deelnemers verzekerd zijn van een individueel vermogen dat voor hun eigen pensioenvoorziening gereserveerd staat. Er kan dan geld uit hun persoonlijke pensioenvermogen worden gehaald om gepensioneerden te beschermen tegen onverwachte inflatie. Daarmee zou de discussie over de verdeling van het collectieve fondsvermogen tussen generaties, waar het nieuwe stelsel een einde aan wil maken, weer worden binnengehaald in het nieuwe stelsel.

Artikel 10 - Toelichting pensioenovereenkomsten

6. Bij netto pensioen is door de deelnemer reeds belasting betaald over de pensioenpremie. Wanneer nu een netto pensioenregeling wordt ingelegd in het solidaire contract, gaat een deel van het (netto) geld over van de ene deelnemer (die er belasting over heeft betaald) naar een andere deelnemer (die er nog geen belasting over heeft betaald). Dit lijkt niet de bedoeling en is onwenselijk. Klopt dit? Zo ja, is dit de bedoeling?

Antwoord 6

Op grond van het aan uw Kamer voorgehangen ontwerpbesluit nettopensioen dient een strikte administratieve scheiding te worden gehanteerd tussen het bruto- en eventuele nettodeel van een pensioenregeling. Dat is in het huidige stelsel ook het geval en dat geldt straks ook voor de solidaire premieovereenkomst, dus ook dan kan van de veronderstelde vermenging van bruto- en nettomiddelen geen sprake zijn.

7. Is de pensioenovereenkomst voor wat betreft het partnerpensioen ook een premieovereenkomst als een bepaalde uitkering wordt toegezegd (x% van salaris)? Ziet de gelijkwaardigheidsbeoordeling bij vrijstelling op de premie of (voor partnerpensioen) ook op de dekking?

Antwoord 7

In het voorgestelde systeem zijn er alleen nog maar premieovereenkomsten, dat wil zeggen dat de toezegging in de pensioenovereenkomst primair de premie betreft. Of met de premie een uitkering van een bepaalde hoogte kan worden verkregen hangt vervolgens af van de tarieven van de uitvoerder. Uiteindelijk gaat het er bij de gelijkwaardigheidsbeoordeling om of deelnemers ongeveer recht hebben op hetzelfde. Dan moeten je bij het partnerpensioen ten behoeve van overlijden na pensioendatum kijken naar de ingelegde premie (aangezien dat de toezegging is), en bij voor pensioendatum naar de geboden dekking (aangezien dat hier de toezegging is).

Artikel 10a - Solidaire premieovereenkomst

8. Is het woord lenen in het kader van het opheffen van de leenrestrictie niet verwarrend nu er niet feitelijk geld op de kapitaalmarkt wordt geleend? Kan nader worden toegelicht wat er nu exact wel en niet met het opheffen van de leenrestrictie wordt bedoeld?

Antwoord 8

Ik begrijp dat het woord "lenen" verwarrend kan zijn, omdat er inderdaad niet feitelijk geld wordt geleend door het fonds of door bepaalde deelnemers. Op fondsniveau wordt een beleggingsportefeuille aangehouden op basis waarvan aan de jongste deelnemers meer dan honderd procent exposure aan zakelijke beleggingen kan worden toebedeeld. Dit betekent dat voor de jongste deelnemers meer risico genomen kan worden dan feitelijk voor hen als persoonlijk vermogen is opgebouwd. Dit vermogen wordt ter beschikking gesteld binnen het fondscollectief. Hierdoor kan er met dezelfde premie, zelfde fondsbeleggingsbeleid, hogere rendementen worden behaald bij een gelijkblijvend fondsrisico.

- 9.
- Waarom wordt voor het flexibele contract niet voorgeschreven dat de pensioenuitvoerder moet berekenen wat de kans is dat met de premie de beoogde pensioendoelstelling wordt gehaald?
  - Waarom is er gekozen voor vijf jaar als termijn voor de berekening van het al dan niet behalen van de pensioendoelstelling? Zal er geen behoefte zijn bij deelnemers die de pensioenleeftijd naderen om frequenter geïnformeerd te worden?
  - Waarom worden herverdelingseffecten tussen leeftijdsgroepen zo strikt uitgesloten?
  - Past de mogelijkheid van een beschermingsportefeuille in het solidaire karakter van het solidaire contract?

Antwoord 9 (ook een antwoord op een vraag van het lid Omtzigt en van de PVV)

- Gezien de kenmerken van de flexibele premiereregeling wordt niet voorgeschreven dat er ook bij de flexibele premiereregeling vooraf een expliciete pensioendoelstelling dient te worden vastgesteld. Dat neemt niet weg dat net als bij bestaande premiereregelingen de hoogte van de door sociale partners toegezegde premie in de praktijk meestal wordt afgeleid uit een door sociale partners beoogde pensioendoelstelling.
- De gekozen termijn is uiterlijk iedere 5 jaar. Sociale partners mogen ook besluiten om dat eerder te doen. Er is voor deze termijn gekozen om een balans te treffen tussen het waarborgen van het arbeidsvoorwaardelijk gesprek over de uiteindelijk gewenste pensioenhoogte en rust op het niveau van de hoogte premie, zowel voor de werknemer als de werkgever. Uiterlijk elke 5 jaar dient een pensioenuitvoerder vast te stellen wat de kans

is dat de doelstelling wordt gehaald met de premie, en daarnaast maken pensioenfondsen deze berekening bij opdrachtaanvaarding. Overigens wordt de verwachte pensioenuitkering ieder jaar naar alle deelnemers gecommuniceerd middels de jaarlijkse pensioenoverzichten.

- c. Enkel herverdelingseffecten tussen de persoonlijke pensioenvermogens worden uitgesloten. Dit versterkt de transparantie van pensioenopbouw en voorkomt dat er, vergelijkbaar met discussies over de huidige rekenrente, veelvuldige discussies zullen worden gevoerd over welk aandeel in het pensioenfonds aan wie toebehoort. Herverdeling is overigens wel mogelijk binnen de solidariteitsreserve of risicodelingsreserve. Hierbij geldt dat de inzet van de reserve vooraf met heldere uitdeelregels moet zijn vastgelegd en wettelijke kaders zijn gesteld aan de vulregels en daarmee de mate van herverdeling.
- d. Ja, het beschermingsrendement voor renterisico geeft een transparante wijze van risicodeling vooraf tussen jonge en oudere generaties. Dit versterkt de solidariteit.

10. In theorie kan een solidaire premieovereenkomst ook door een andere uitvoerder dan een pensioenfonds worden uitgevoerd. Waarom staat er dan slechts 'bij de opdrachtaanvaarding'?, terwijl dit een term is die alleen voor fondsen geldt en niet voor andere uitvoerders?

Antwoord 10

Het klopt dat de solidaire premieovereenkomst ook door een andere uitvoerder kan worden uitgevoerd dan een pensioenfonds. Er is hier dan ook sprake van een omissie. Artikel 10a, lid 1 wordt daarop aangepast.

11. Het artikel spreekt over de beoogde pensioendoelstelling, maar bepaalt niet door wie die doelstelling wordt bepaald. Wordt die bepaald door het pensioenfonds of door de sociale partners?

Antwoord 11

De pensioendoelstelling wordt bepaald door de sociale partners, zie de memorie van toelichting, paragraaf 3.2.2.

12. Als sociale partners kiezen voor een solidair contract, dan is er in het geval van bijsparen sprake van een stukje herverdeling van de door de deelnemer extra en vrijwillig gespaarde pensioenpremies. Een andere deelnemer ontvangt daarmee een deel van de extra gestorte premie. Hoe verhoudt dit zich tot individuele, vrijwillige bijsparen?

Antwoord 12

De taakafbakeningseisen schrijven voor dat vrijwillige pensioenvoorzieningen, uitgevoerd door pensioenfondsen, voldoende collectiviteit en solidariteit moeten bevatten. Eén van de mogelijkheden om hieraan te voldoen is aansluiting bij de kenmerken van de basisregeling. In geval van de solidaire premieovereenkomst bevat deze een solidariteitsreserve en moet de vrijwillige pensioenvoorziening daar dus bij aansluiten. Dit kan inderdaad leiden tot enige herverdeling in geval van bruto vrijwillige pensioenvoorzieningen, maar dat is dus ook beoogd. Als dit als onwenselijk wordt gezien kan ook op een andere wijze solidariteit en collectiviteit worden toegevoegd, namelijk via een werkgeversbijdrage van 10%.

Artikel 10a - Solidaire premieovereenkomst, amendement 36067-60

13. In dit amendement wordt voorgesteld dat in de pensioenregeling de pensioendoelstelling wordt vastgelegd. Daarbij wordt aangegeven dat de pensioendoelstelling een essentieel uitgangspunt is. Zit hierin niet het gevaar dat de pensioenregeling door een rechter weer wordt aangemerkt als een uitkeringsregeling waardoor de oude buffers weer verplicht worden?

Antwoord 13

In het nieuwe pensioenstelsel vindt actieve opbouw enkel plaats in de vorm van een premieregeling. Bij premieregelingen geldt dat de premie de arbeidsvoorwaardelijke toezegging is en niet de pensioendoelstelling. Het is aan sociale partners om een premie af te spreken die past bij de gestelde pensioendoelstelling. Het toetsen van een balans tussen een premie en

pensioendoelstelling is daarmee aan sociale partners, maar deze toets verandert het karakter van de pensioenovereenkomst niet. Het opnemen van de pensioendoelstelling in de pensioenregeling past niet bij de overstap naar premieregelingen en kan mogelijk tot onjuiste verwachtingen leiden.

Artikel 10a - Solidaire premieovereenkomst, lid 4

14. Kan bij de beschrijving van de toedelingsregels van het beschermingsrendement toegevoegd worden dat beschermingsrendement ook toegevoegd kan worden op basis van de gerealiseerde inflatie? Zodat ook een koopkrachtig pensioen gerealiseerd kan worden?

Antwoord 14

Zie antwoord 5.

Artikel 10a - Solidaire premieovereenkomst, lid 5

15. De toedelingsregels voor de beschermingsrendementen en de overrendementen voor het beleggingsrendement zijn zodanig dat er op voorhand geen herverdelingseffecten tussen leeftijdsgroepen plaatsvinden.
- Wat is de definitie van herverdelingseffecten?
  - Waarom wordt de nadruk gelegd op het voorkomen van herverdelingseffecten in een contract dat beoogt de voordelen van collectieve risicodeling van de uitkeringsovereenkomst in stand te houden?
  - Is het correct dat er wel sprake kan zijn van herverdelingseffecten in het uitzonderlijke geval dat het opheffen van de leenrestrictie anders tot negatieve vermogens zou leiden en de solidariteitsreserve leeg is (zie ook artikel 145, tweede lid, onderdeel a)?
  - Is het correct dat het wel mogelijk is om rekening te houden met rente op rente-effecten bij de toedeelregels om de voordelen uit het huidige contract beter te repliceren, alsmede om negatieve vermogens te voorkomen?
  - Is het correct dat er wel sprake kan zijn van herverdelingseffecten in de toedeelregels voor langlevensrisico?

Antwoord 15 (en antwoord op een vraag van het lid Omtzigt en de PVV)

- Herverdelingseffecten is een begrip dat ook al in de huidige Pensioenwet wordt gehanteerd (artikel 63a, lid 7 Pensioenwet). Hiermee wordt bedoeld: ex ante herverdeling van vermogen op basis van marktwaardering.
- De nieuwe pensioencontracten verenigen de voordelen van collectieve risicodeling met een meer persoonlijke pensioenopbouw. Voor deze twee doelen worden afzonderlijke, specifieke instrumenten ingezet. De solidariteits- of risicodelingsreserve is specifiek bestemd voor collectieve risicodeling. De pensioenopbouw wordt meer persoonlijk, omdat deelnemers voortaan pensioen opbouwen in de vorm van voor de uitkering bestemde persoonlijke pensioenvermogens. Risicodeling vindt daar plaats door middel van toedeling van beschermings- en overrendementen voor financiële en biometrische risico's.
- Normaal gesproken zal een negatief persoonlijk pensioenvermogen worden aangevuld via de solidariteitsreserve in geval van de solidaire premieovereenkomst. Dat is een beoogd herverdelingseffect. Ook als die aanvulling eventueel zou plaatsvinden vanuit een andere reserve. Overigens zal de kans dat een negatief persoonlijk pensioenvermogen ontstaat sterk worden beperkt door een procentuele begrenzing in geval van opheffing van de leenrestrictie. In dat geval zou een groot deel van de beleggingen waardeloos moeten worden om het persoonlijke pensioenvermogen negatief te laten worden. Die kans is vrijwel uitgesloten, aangezien fondsen moeten voldoen aan onder andere de prudent person-regel bij hun beleggingen en dus een gediversifieerde beleggingsportefeuille moeten aanhouden.
- Bij de toedeling van beschermingsrendementen tegen renterisico wordt rekening gehouden met de looptijd. Stel dat een pensioenuitvoerder bijvoorbeeld gepensioneerd volledig wil beschermen tegen renterisico. Dan betekent dit dat ex-ante wordt vastgelegd dat pensioengerechtigden een beschermingsrendement voor renterisico krijgen dat gelijk is aan het rendement op nominale obligaties met looptijden gelijk aan de uitkeringsmomenten van het pensioen van de deelnemer. In die zin is dus sprake van een vergelijkbaar rente-op-rente effect als in het huidige contract bij de berekening van de pensioenverplichtingen. In het nieuwe contract kan echter per deelnemer worden bepaald in hoeverre een

toekomstige pensioenuitkering rentegevoelig wordt gemaakt. In het huidige pensioencontract zijn alle toegezegde pensioenen altijd volledig rentegevoelig. Ik zie niet in hoe dit rente-op-rente effect een rol zou kunnen spelen bij het voorkomen van negatieve vermogens.

- e. Er is geen sprake van herverdeling volgens de definitie zoals onder a. gegeven. Er is immers niet op voorhand (ex ante) duidelijk bij wie de financiële baten en lasten terecht komen van biometrische risico's.

Artikel 10a - Solidaire premieovereenkomst, lid 7, amendement 36067-46

16. In amendement nr. 46 van het lid Palland is opgenomen dat in de solidaire premiereregeling een collectieve uitkeringsfase mogelijk is. In de nota naar aanleiding van verslag geeft de minister aan dat met de Pensioenfederatie is besproken op welke manier een collectieve uitkeringsfase vorm kan krijgen binnen de geldende randvoorwaarden. Wij vernemen echter van pensioenuitvoerders dat de besproken methode (voorgesteld door Muns) bijzonder moeilijk uitvoerbaar is.

Is er overleg met de pensioensector voor de uitwerking van een beter uitvoerbare en minder foutgevoelige collectieve uitkeringsfase, met inachtneming van de randvoorwaarden?

Antwoord 16

Het is juist dat de technische invulling van de collectieve uitkeringsfase in de solidaire premieovereenkomst uitvoerig is besproken met de Pensioenfederatie. Daar waren ook pensioenuitvoerders bij betrokken die een dergelijke collectieve uitkeringsfase willen gaan toepassen. De gemeenschappelijke conclusie was dat deze variant goed binnen de huidige randvoorwaarden van het wetsvoorstel toepasbaar is. De Pensioenfederatie heeft dit ook zo bevestigd. Blijkbaar is sprake van voortschrijdend inzicht bij deze pensioenuitvoerders. Ik ben bereid om wederom met hen in overleg te treden om te kijken welke knelpunten alsnog zijn geconstateerd en of deze binnen de randvoorwaarden van het wetsvoorstel weggenomen kunnen worden.

Artikel 10b - Flexibele premieovereenkomst

17. Wat wordt er bedoeld met het individueel beleggen van de premie bij flexibele premieovereenkomsten? Behelst dit ook het voor iedere deelnemer afzonderlijk openen van een individuele beleggingsrekening bij een vermogensbeheerder? Zo nee, in welke mate kan hier dan gesproken worden van het individueel beleggen van vermogen?

Wordt een aandeel in een gezamenlijk beleggingsfonds ook als een individuele belegging gezien? Zo ja, wat is dan het verschil met het collectief beleggen in de solidaire contract?

Antwoord 17

Bij de flexibele premiereregeling worden financiële mee- of tegenvallers die het gevolg zijn van het beleggingsrisico verwerkt door middel van individuele toedeling of een collectief toedelingsmechanisme. In de praktijk betekent dit dat er voor iedere deelnemer binnen een bepaald geboortecohort een specifieke beleggingsmix wordt aangehouden. Bij de solidaire premieovereenkomst wordt daarentegen een collectieve beleggingsmix voor het totale fondsbestand gehanteerd. Om dit verschil uit te drukken wordt bij de flexibele premieovereenkomst gesproken van individueel beleggen. Dat wil niet zeggen dat voor iedere deelnemer een individuele beleggingsrekening bij een vermogensbeheerder geopend hoeft te worden. In die zin is ook bij de flexibele premieovereenkomst sprake van een op collectief niveau bepaalde beleggingsportefeuille.

18. Wat zijn de mogelijke gevolgen voor pensioenfondsen van het niet toestaan van negatieve vermogens?

Antwoord 18

In het onverhoopte geval dat persoonlijke pensioenvermogens negatief zouden worden bij opheffing van de leenrestrictie moeten pensioenfondsen deze vermogens aanvullen tot nul vanuit één van hun reserves. Naar verwachting gaat dit overigens om relatief beperkte bedragen ten opzichte van het totale fondsvermogen, omdat de leenrestrictie alleen opgeheven zal worden bij jongere deelnemers die nog weinig pensioenvermogen hebben opgebouwd. Zoals ik uw Kamer

inmiddels heb laten weten, sta ik positief tegenover de gedachte om de opheffing van de leenrestrictie te maximeren op een bepaald percentage. Hierdoor zal de financiële impact van eventuele negatieve vermogens nog aanzienlijk kleiner worden.

19. De toelichting bij het Ontwerpbesluit uitvoering pensioenwet suggereert dat opheffing van de leenrestrictie mogelijk is in een flexibele premieregeling met risicodelingsreserve. We betwijfelen echter of opheffing van de leenrestrictie binnen de flexibele premieovereenkomst wel mogelijk is, aangezien hier geen sprake is van een onverdeeld vermogen waarbij jongeren impliciet kunnen lenen bij ouderen. We betwijfelen ook of opheffing van de leenrestrictie samengaat met keuzevrijheid in het beleggingsprofiel. Deelnemers met een risicovol profiel (met opheffing leenrestrictie) hebben wellicht meer baat bij een reserve die negatieve vermogens voorkomt dan deelnemers met een minder risicovol profiel (zonder opheffing leenrestrictie). Dit roept de volgende vraag op: Kan nader worden toegelicht wanneer het opheffen van de leenrestrictie mogelijk is?

Antwoord 19

Opheffing van de leenrestrictie in de flexibele premieovereenkomst wordt wettelijk niet uitgesloten, maar ik ben het met de vragenstellers eens dat dit minder voor de hand ligt. Ik verwacht dan ook niet dat hier in de praktijk veel gebruik van gemaakt zal worden. Ook omdat een risicodelingsreserve aanwezig moet zijn om eventuele negatieve persoonlijke pensioenvermogens aan te kunnen vullen. Opheffing van de leenrestrictie in de flexibele premieovereenkomst is mogelijk door binnen de specifieke beleggingsmix voor een bepaald (jong) leeftijdscohort een hogere exposure dan honderd procent zakelijke waarden toe te passen. Bij een flexibele premieovereenkomst met beleggingsvrijheid mogen financiële mee- of tegenvallers als gevolg van het beleggingsrisico niet gecompenseerd worden door de risicodelingsreserve. Opheffing van de leenrestrictie in de flexibele premieovereenkomst in combinatie met keuzevrijheid in het beleggingsprofiel is dus niet toegestaan.

Artikel 10b - Flexibele premieovereenkomst, lid 8

20. Lid 8 bevat specifieke afspraken voor verplichte bedrijfstakpensioenfondsen. Lid 8 bepaalt ook dat deze in afwijking van het bepaalde in lid 2 en 7 van artikel 10b geldt. Zou bij het toedelen van het sterfteresultaat over de gehele populatie zoals bepaald in lid 8 echter ook niet afgeweken kunnen worden van lid 4 (het voorkomen van herverdelingseffecten tussen verschillende groepen deelnemers)?

Antwoord 20

Lid 4 zorgt ervoor dat de vormgeving van een collectief toedelingsmechanisme zodanig is dat er op voorhand geen herverdelingseffecten tussen leeftijdsgroepen plaatsvinden voor wat betreft het beleggingsrisico. Lid 4 heeft enkel betrekking op het beleggingsrisico, sterfteresultaat is geen beleggingsrisico.

21. In dit artikel staat dat bij de uitvoering van een flexibele premieovereenkomst door een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds, in afwijking van het tweede lid en het zevende lid, het volgende geldt:
- a. een risicodelingsreserve is onderdeel van de flexibele premieovereenkomst; en
  - b. de verwerking van het sterfteresultaat vindt plaats over alle deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en pensioengerechtigden.

In de consultatieversie van de wetgeving was de risicoreserve alleen een optie voor verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen. Dit is in het wetsvoorstel gewijzigd in een optie voor pensioenfondsen, maar een verplichting voor een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds. De wijze van formulering houdt echter geen rekening met het feit dat er verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen zijn die naast de verplicht gestelde regeling ook niet-verplichte regelingen uitvoeren voor (niet) verplicht gestelde werkgevers. Dit betreft dan afzonderlijke regelingen en niet een vrijwillige aansluiting bij de verplicht gestelde regeling. Voor de niet-verplichte regelingen is de reden om de risicodelingsreserve verplicht te stellen niet aan de orde. Het lijkt daarom logisch dat een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds voor de

regeling die niet uit hoofde van de verplichtstelling wordt afgesloten, wel een flexibele premieregeling zonder risicodelingsreserve mag uitvoeren.

Hoe wordt de suggestie beoordeeld om in het betreffende artikel op te nemen dat deze verplichting voor een risicodelingsreserve geldt voor zover het de uitvoering door een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds betreft van een pensioenregeling waaraan de deelname verplicht is gesteld (verplicht gestelde regeling)?

Antwoord 21 (ook een antwoord op een vraag van het lid Omtzigt)

De verplichting tot het opnemen van een risicodelingsreserve geldt inderdaad alleen als een verplichtgesteld bedrijfstakpensioenfonds een flexibele premieovereenkomst uitvoert. Indien dit pensioenfonds daarnaast ook niet-verplichtgestelde regelingen uitvoert, is bij deze niet-verplichte regeling geen risicodelingsreserve verplicht. Artikel 10b, lid 8 zal conform deze toelichting worden aangepast.

Artikel 10c - Premie-uitkeringsovereenkomst

22. Klopt het dat bij een premie-uitkeringsovereenkomst er vanaf vijftien jaar voor de AOW-leeftijd vermogen gebruikt mag worden voor de aankoop van een vastgestelde uitkering, maar pas vanaf de pensioendatum er vermogen gebruikt mag worden voor de aankoop van een variabele uitkering? Waarom mag het vermogen niet vanaf vijftien jaar voor AOW datum gebruikt worden voor de in tijd gespreide aankoop van een variabele uitkering in een uitkeringscollectief? Welke mogelijkheden zijn er om dit wel mogelijk te maken? Wat zouden daarvan de gevolgen zijn?

Antwoord 22

Ja dat klopt. Dit contract mag alleen uitgevoerd worden door verzekeraars. Bij verzekeraars is bij dit contract geen sprake van een uitkeringscollectief. Het is dus niet mogelijk om voor de AOW-datum een gespreide aankoop van een variabele uitkering in een uitkeringscollectief mogelijk te maken. Een variabele uitkering voor pensioendatum inkopen ligt ook niet voor de hand. Het is namelijk de vraag wat daarvan de meerwaarde is. Een variabele uitkering is een uitkering waarbij nog doorbelegd wordt zodat daarop aanvullend rendement gemaakt kan worden. In de opbouwfase wordt echter ook doorbelegd, waardoor feitelijk hetzelfde resultaat gerealiseerd kan worden.

Artikel 10d - Solidariteitsreserve

23.

- a. Waarom is er gekozen voor een maximale omvang van de solidariteitsreserve van 15%?
- b. Wat betekent de maximale omvang van de solidariteitsreserve voor fondsen die invaren met een hoge dekkingsgraad?
- c. Waarom is ervoor gekozen om vulling van de solidariteitsreserve met maximaal 10% per jaar uit het collectieve overrendement toe te staan?
- d. Wat betekenen de beperkingen voor het vullen van de solidariteitsreserve voor het gebruik van het resultaat op langlevensrisico om de solidariteitsreserve te vullen?
- e. Waarom worden er geen specifieke regels voorgeschreven voor het vullen en uitdelen van de solidariteitsreserve?
- f. In welke mate is het de bedoeling om inflatieschokken met de solidariteitsreserve op te vangen?
- g. Wat wordt bedoeld met evenwichtigheid bij het uitdelen van de solidariteitsreserve?
- h. Wat wordt bedoeld met onderlinge consistentie van regels voor het uitdelen van de solidariteitsreserve?

Antwoord 23

- a. Om herverdeling te beperken is er een grens van 15% voor de totale omvang van de solidariteitsreserve gesteld. Een bovengrens is noodzakelijk zodat op collectief niveau kan worden geprofiteerd van intergenerationele risicodeling en meer stabiliteit in de uitkeringen, zonder dat er onnodig veel geld in de buffer achterblijft. Een grens van 15% is verstandig, zodat er voldoende mogelijkheden zijn voor een bepaalde mate van herverdeling, zonder dat de doelstellingen van het wetsvoorstel, zoals een transparanter pensioenstelsel met duidelijke persoonlijke vermogens bestemd voor de eigen pensioenvoorziening, in het geding komen.

- b. Het wetsvoorstel staat fondsen toe om, indien zij op het moment van invaren een hogere actuele dekkingsgraad dan 115% hebben, gedurende de compensatieperiode tijdelijk over een solidariteitsreserve te beschikken die hoger is dan het maximum van 15%. Deze fondsen worden geacht de reserve af te bouwen, zodat zij na de compensatieperiode, in 2037, over een solidariteitsreserve van maximaal 15% beschikken. Het maximum van 15% zal eerder van kracht worden als de solidariteitsreserve al vóór het jaar 2037 onder de 15% komt. Het vermogen in de solidariteitsreserve moet de pensioenbestemming behouden.
  - c. Ook hier geldt dat deze begrenzing voortkomt uit de doelstelling om het nieuwe pensioenstelsel transparanter te maken voor wat betreft het kapitaal dat bestemd is voor het eigen pensioen. Daarom mag maximaal 10% van het jaarlijks behaalde overrendement bestemd worden voor de solidariteitsreserve. Door de solidariteitsreserve (deels) te vullen uit overrendement kunnen naast actieve deelnemers ook gewezen deelnemers en pensioengerechtigden bijdragen aan de solidariteitsreserve.
  - d. Door middel van de solidariteitsreserve kunnen financiële mee- of tegenvallers collectief gedeeld worden op een wijze die ex-ante leidt tot gemiddeld stabielere en/of hogere toekomstige en ingegane pensioenuitkeringen voor alle generaties, ten opzichte van de aanname dat de solidariteitsreserve geen onderdeel van de pensioenregeling zou zijn. De solidariteitsreserve heeft daarmee meerwaarde voor het collectief. Eén van de toegestane invullingen van de solidariteitsreserve is de collectieve deling van het macro-langlevensrisico. De begrenzing zorgt ervoor dat niet nodeloos veel buffers worden aangehouden, maar maakt het wel mogelijk om bepaalde risico's te delen.
  - e. Het wetsvoorstel schrijft voor dat de afspraken over de solidariteitsreserve evenwichtig, transparant en vooraf en voor langere tijd vastgesteld moeten zijn. Hiermee worden bestuurlijke en politieke risico's verkleind en wordt voorkomen dat achteraf andere keuzes kunnen worden gemaakt met de bestemming van middelen in de solidariteitsreserve dan vooraf werd beoogd. Verder worden maxima gesteld aan de vulregels van de solidariteits- of risicodelingsreserve.
  - f. De pensioenuitvoerder behoudt tegelijkertijd de ruimte om, in overleg met sociale partners, evenwichtige afspraken vast te stellen over de specifieke invulling van de solidariteitsreserve, die het beste passen bij de betreffende sector en deelnemerskarakteristieken. Strikte voorschriften kunnen dan onnodig belemmerend zijn.
  - g. Inflatieschokken kunnen opgevangen worden middels de solidariteitsreserve. In hoeverre dat de bedoeling is, is niet aan mij. Decentrale sociale partners gaan in samenspraak met de pensioenuitvoerder over de invulling van de doelen van de solidariteitsreserve.
  - h. Hiermee wordt bedoeld dat de vul- en uitdeelregels van de solidariteitsreserve niet mogen leiden tot onevenwichtige uitkomsten, in de zin van dat bepaalde generaties alleen een nadeel of alleen een voordeel uit de solidariteitsreserve halen. Lagere regelgeving schrijft voor dat voor de kwantitatieve onderbouwing gebruik wordt gemaakt van een scenario-analyse of een stochastische ALM-analyse. Uiteindelijk is de inzet van de solidariteitsreserve onderdeel van de besluitvorming over de inrichting van de nieuwe pensioenovereenkomst, die in het geheel op evenwichtigheid wordt getoetst.
  - i. De regels voor de solidariteitsreserve moeten onderling consistent en voor langere tijd worden vastgelegd. Dat betekent dat de regels rond het vullen en het uitdelen van de solidariteitsreserve samenhangend moeten zijn en niet onbedoeld tegengestelde effecten mogen hebben. In die zin moet de regel niet geïsoleerd beoordeeld worden, maar in samenhang bezien in hoeverre de solidariteitsreserve voldoet aan de gewenste doelstellingen.
24. Kan hier toegevoegd worden dat een stabielere of hogere uitkering niet alleen nominaal, maar ook reëel beoordeeld mag worden? Kan bevestigd worden dat een op koopkracht gerichte toedeling vanuit de solidariteitsreserve mogelijk is, mits aan de voorwaarde van gemiddeld in reële termen gemeten stabielere uitkering wordt voldaan?

Antwoord 24:

De pensioenuitvoerder stelt in samenspraak met sociale partners de regels vast betreffende de doelstellingen van de solidariteitsreserve en het vullen en uitdelen daarvan. Inflatiebescherming is expliciet benoemd als een doel waarvoor de solidariteitsreserve gebruikt kan worden. De solidariteitsreserve wordt gebruikt om financiële mee- of tegenvallers collectief te delen op een wijze die ex-ante leidt tot gemiddeld stabielere en/of hogere pensioenuitkeringen voor alle

generaties. De werking van de reserve wordt vergeleken met de theoretische situatie dat de pensioenregeling geen solidariteitsreserve zou hebben.

Artikel 10d, 10e – Solidariteits-/risicodelingsreserve

25. In de definitie risicodelingsreserve en solidariteitsreserve van artikel 1 lid 13 staat dat mee- of tegenvallers 'met toekomstige opbouw' kunnen worden gedeeld. Moet niet worden toegevoegd: en uitkeringen?
26. Klopt het dat bij de definiëring van de risicodelings- en solidariteitsreserve, te weten: "een collectieve vermogensreserve waarmee in een solidaire / flexibele premieovereenkomst financiële mee- of tegenvallers met toekomstige opbouw kunnen worden gedeeld" het tijdelijk aanvullen van de uitkeringen bij tegenvallende beleggingsresultaten wordt uitgesloten? Waarom is hiervoor gekozen? Welke mogelijkheden zijn er om het stabiliseren van de uitkeringen wel toe te staan? Welke gevolgen zou dit hebben voor de inrichting en werking van deze reserves en welke mate van stabilisatie is mogelijk? Kunnen hiervoor enkele scenario's worden voorgelegd?

Antwoord 25 en 26

Deze definitie zal met een nota van wijziging worden aangepast door "met toekomstige opbouw" te laten vervallen. Hierdoor wordt de functie van de risicodelings- en solidariteitsreserve breder dan alleen het realiseren van intergenerationele risicodeling door deling van risico's met toekomstige opbouw. Als gevolg van deze aanpassing kunnen ook risico's met bestaande generaties binnen een fonds via de solidariteits- of risicodelingsreserve worden gedeeld binnen de randvoorwaarden die in artikel 10d. en 10e. van dit wetsvoorstel zijn beschreven.

Artikel 10e - Risicodelingsreserve

27. Onder welke omstandigheden draagt de risicodelingsreserve bij aan een sterkere verplichtstelling?

Antwoord 27

De rechtvaardiging voor de verplichtstelling hangt af van meerdere factoren. Korthedshalve gaat het om drie voorwaarden die in de jurisprudentie van het Hof van Justitie EU zijn uitgewerkt (zie ook advies Raad van State en memorie van toelichting paragraaf 10.2):

- 1) er is sprake van een dienst van algemeen economisch belang,
- 2) bij mededinging kan deze taak niet tegen economisch aanvaardbare kosten worden uitgevoerd, en
- 3) verplichtstelling is noodzakelijk voor de te bereiken sociale doelstelling.

Voor rechtvaardiging van de verplichtstelling moet uiteindelijk de volledige pensioenregeling getoetst worden, dat is inclusief het nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen. Het toevoegen van een risicodelingsreserve draagt bij aan het behalen van deze doelen. Door het toevoegen van de risicodelingsreserve ontstaat risicodeling tussen huidige generaties en met toekomstige generaties. De risicodelingsreserve die voor verplichtgestelde pensioenfondsen toegevoegd wordt aan de flexibele premiereregeling, werkt op dezelfde manier als de verplichte solidariteitsreserve in de solidaire premiereregeling. Met de risicodelingsreserve is het mogelijk om intergenerationele risicodeling toe te voegen, schommelingen in pensioenuitkomsten te dempen en kunnen niet-verhandelbare risico's (zoals het macro-langlevensrisico) worden gedeeld. Deze verbreding van het risicodraagvlak levert welvaartswinst op. Alle generaties profiteren in verwachting van de risicodelingsreserve, omdat er meer risico genomen kan worden, zonder dat dit ten koste gaat van de stabiliteit van de pensioenen.

28. In lid 3 staat dat met de risicodelingsreserve financiële mee- en tegenvallers met elkaar worden gedeeld. In lid 4 staat dat in flexibele premiereregelingen met beleggingsvrijheid mee- en tegenvallers als gevolg van het beleggingsrisico niet met elkaar kunnen worden gecompenseerd door de risicodelingsreserve. Hoe verhouden deze twee punten zich tot elkaar? Wat wordt bedoeld met financiële mee- en tegenvallers in lid 3? Stel dat er een pensioenregeling is met een collectieve uitkeringsfase (dus zonder beleggingsvrijheid): is dan delen van financiële mee- en tegenvallers wel mogelijk?

Antwoord 28

Lid 4 verbiedt dat wanneer er sprake is van beleggingsvrijheid financiële mee- en tegenvallers als gevolg van het beleggingsrisico worden gedeeld middels de risicodelingsreserve. Dat is een aanvullende eis ten opzichte van de voorwaarde gesteld in lid 3.

Met financiële mee- en tegenvallers wordt bedoeld fluctuaties in de hoogte van het voor de uitkering gereserveerd vermogen en de ingegane pensioenuitkeringen. Daarbij gaat het in ieder geval om financiële mee- en tegenvallers als gevolg van beleggingsrisico (in de opbouwfase mits er geen sprake is van beleggingsvrijheid), ontwikkeling van de levensverwachting en sterfteresultaat (zie ook artikel 10b, derde lid, van de Pensioenwet). Beleggingsvrijheid is enkel mogelijk in de opbouwfase. Voor een pensioenregeling met collectieve uitkeringsfase zonder beleggingsvrijheid is het delen van financiële mee- en tegenvallers mogelijk mits ze voldoen aan de voorwaarden in artikel 10b en 10e.

29. Met betrekking tot lid 4: Bij flexibele premiereregelingen met beleggingsvrijheid wordt het beleggingsrisico niet gecompenseerd door de risicodelingsreserve. Wordt dan bedoeld dat alleen beleggingsrisico gecompenseerd kan worden als het gaat om de default?

Antwoord 29

In dit artikel is geregeld dat indien gekozen is voor beleggingsvrijheid het beleggingsrisico niet gecompenseerd kan worden door middel van de risicodelingsreserve. Daarmee wordt voorkomen dat deelnemers met een defensiever beleggingsprofiel middels de risicodelingsreserve compensatie bieden aan deelnemers met een offensiever beleggingsprofiel. Dit zou averechtse selectie in de hand kunnen werken en is daarom niet toegestaan. Hierbij is geen sprake van defaults.

Artikel 13 - Verlening van toeslagen

30. Wat is de reden om de huidige tekst van dit artikel nu ook voor het huidige contract dat tot 1-1-2027 kan doorlopen te laten vervallen? Is het geen goed idee als pensioenfondsen op zijn minst een indicatie geven van de mate waarin zij voor gepensioneerden een koopkrachtig pensioen verwachten te kunnen realiseren?

Antwoord 30

Het vervallen van artikel 13 zal bij inwerkingtreding van het wetsvoorstel toekomst pensioenen van toepassing zijn op nieuwe pensioenovereenkomsten en niet op al bestaande. Omdat nieuwe pensioenovereenkomsten premieovereenkomsten zijn, zal van toeslagverlening (zoals wij dat nu kennen) niet of zeer beperkt (bij een vastgestelde uitkering) sprake zijn. Bij een op het moment van inwerkingtreding bestaande pensioenovereenkomst zijn de gewijzigde regels (en daarmee ook het vervallen van artikel 13) pas van toepassing bij de transitie, dus als de pensioenuitvoerder overgaat op uitvoering van een gewijzigde pensioenovereenkomst. Dit is geregeld in het voorgestelde artikel 220i, eerste lid, van de Pensioenwet waarin staat dat de huidige Pensioenwet (met enige uitzonderingen) van toepassing blijft tot de pensioenuitvoerder overgaat op uitvoering van een gewijzigde pensioenovereenkomst.

Artikel 17 - Gelijke premie

31. Waarom is er niet gekozen voor een wettelijke ondergrens voor de premie bij een gegeven pensioenambitie?

Antwoord 31

Het aanvullend pensioen is een arbeidsvoorwaarde. Sociale partners bepalen welk pensioen zij wenselijk vinden. Dat is in het huidige pensioenstelsel zo, en in het nieuwe pensioenstelsel ook. Er gelden momenteel geen ondergrenzen voor een minimale pensioenpremie en er is momenteel geen aanleiding om hierop in te grijpen. Daarnaast staat een wettelijke ondergrens voor de premie die is gekoppeld aan een pensioenambitie haaks op dat een overstap op premiereregelingen wordt gemaakt, waarbij -zoals in het Pensioenakkoord is afgesproken- dat de premie de pensioentoezegging is in plaats van een bepaalde pensioenambitie. Het is aan decentrale sociale partners om te bepalen hoeveel premie zij beschikbaar willen stellen. Daarbij moet de pensioendoelstelling wel in ogenschouw worden genomen, maar is het aan decentrale partijen om te bepalen met welke kans die pensioendoelstelling gehaald wordt gegeven een bepaalde premie.

32. In lid 3 staat dat voor regelingen met dezelfde of nagenoeg dezelfde inhoud geen andere premie in rekening gebracht mag worden. Wat wordt verstaan onder "nagenoeg dezelfde inhoud"?

Antwoord 32

Bij nagenoeg dezelfde inhoud gaat het om, in beginsel, dezelfde regeling die niet meer dan minimaal verschilt met een andere regeling van het bedrijfstakpensioenfonds. De formulering "nagenoeg dezelfde inhoud" staat in het huidige artikel 8, derde lid, van de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000 (bpf2000) waar de doorsneepremie is geregeld en is daaruit overgenomen. In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel voor de Wet bpf2000 (Kamerstukken II 99/00, 27073, nr. 3, paragraaf 4) is hierover het volgende opgenomen: Het is mogelijk dat een verplichtgesteld bedrijfstakpensioenfonds meerdere collectieve regelingen uitvoert, voor verschillende bedrijfstakken of onderdelen van een bedrijfstak of voor verschillende vormen van pensioen. In geval van meerdere collectieve regelingen is het voor een bedrijfstakpensioenfonds mogelijk om voor iedere regeling en voor iedere vorm van pensioen die het fonds uitvoert, een afzonderlijke doorsneepremie vast te stellen. Verschillende doorsneepremies zijn alleen mogelijk als de inhoud verschillend is. De voorwaarde van de doorsneepremie beoogt immers de solidariteit tussen alle deelnemers binnen de totale werkingssfeer van een bedrijfstakpensioenfonds te bevorderen. Het is niet de bedoeling dat hieraan door het aanbrengen van minimale verschillen in de collectieve regelingen binnen het fonds afbreuk kan worden gedaan.

Vraag van de rapporteurs van blok 4 'Overig' (Palland, Maatoug, Van der Plas):

33. Kan de regering aangeven of het mogelijk is voor een verplicht gesteld fonds voor een regeling die niet uit hoofde van de verplichtstelling wordt afgesloten wel een leeftijdsafhankelijke premie voor de risicoverzekeringen te voeren? Toelichting: In de MvT is aangegeven: "Uitzonderingen op het voorschrift van leeftijdsonafhankelijke premies. Op het voorschrift om leeftijdsonafhankelijke premies te hanteren, wordt een uitzondering gemaakt voor risicoverzekeringen. Met uitzondering van verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen kunnen pensioenuitvoerders voor deze verzekeringen, zoals het nabestaandenpensioen vóór pensioendatum en arbeidsongeschiktheidspensioen, leeftijdsafhankelijke premies blijven hanteren. In dit geval zouden leeftijdsonafhankelijke premies juist tot herverdeling tussen leeftijdsgroepen leiden. Bij verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen is die herverdeling tussen werkgevers in de betreffende bedrijfstak daarentegen beoogd om concurrentie tussen werkgevers in de bedrijfstak op de pensioenvoorziening te voorkomen."

Antwoord 33

In geval van een vrijwillige (excedent-)regeling bij een verplichtgesteld fonds mag een leeftijdsafhankelijke premie voor risicoverzekeringen worden gehanteerd.

Vraag van de rapporteurs van blok 4 'Overig' (Palland, Maatoug, Van der Plas):

34. Artikel 8, derde lid, Wet Bpf 2000, is overgenomen in dit artikel, maar het vierde lid van het betreffende artikel is niet overgenomen. Klopt dit, en kan de regering toelichten waarom niet?

Antwoord 34

In artikel 8, vierde lid, Wet Bpf 2000 is geregeld dat het derde lid (dat regelt dat voor gelijke of nagenoeg gelijke pensioenregelingen dezelfde doorsneepremie geldt) niet van toepassing is indien bij een bedrijfstakpensioenfonds sprake is van:

1. een regeling die voor alle deelnemers geldt, en
2. de actuariële waarde van de uit die regeling voortvloeiende verplichtingen ten minste tweederde van de actuariële waarde van de uit het totaal van de pensioenregelingen van het fonds anders dan regelingen voor nabestaanden- of invaliditeitspensioen, voortvloeiende verplichtingen met uitzondering van de uit de vrijwillige pensioenvoorzieningen voortvloeiende verplichtingen, betreft.

Deze regeling heeft bij de huidige uitkeringsovereenkomsten een beperkt toepassingsbereik omdat het moet gaan om een relatief kleine aanvullende basispensioenregeling die niet of nagenoeg niet verschilt van de pensioenfondsbrede basispensioenregeling. Voor verplichte

basispensioenregelingen die verschillen van de pensioenfondsbrede basispensioenregeling (en vrijwillige pensioenregelingen) kan immers een eigen (doorsnee) premie worden vastgesteld. In het nieuwe stelsel met alleen maar premieovereenkomsten zou de rol van deze uitzondering nog beperkter zijn. Daarom is artikel 8, vierde lid, Wet Bpf 2000 niet overgenomen in artikel 17 van de Pensioenwet.

Artikel 25 - Voorwaarden solidariteitsreserve, lid 1f

35. Wat is de reden om de huidige tekst van dit artikel nu ook voor het huidige contract dat tot 1-1-2027 kan doorlopen te verplaatsten naar lid 2? Is dit dan niet meer verplicht voor het huidige contract? Moet aan de nieuwe tekst niet worden toegevoegd:
- De periode waarvoor de regels vaststaan
  - De voorwaarde die nodig zijn om de regels te wijzigen.

Antwoord 35

Bij een op het tijdstip van inwerkingtreding van het wetsvoorstel toekomst pensioenen bestaande pensioenovereenkomst zijn de wijzigingen van een aantal artikelen, zoals het gewijzigde artikel 25 van de Pensioenwet, niet direct van toepassing maar pas vanaf de transitie, dus als de pensioenuitvoerder overgaat op uitvoering van een gewijzigde pensioenovereenkomst. Het gewijzigde artikel 25 zal bij inwerkingtreding van het wetsvoorstel toekomst pensioenen wel meteen van toepassing zijn op nieuwe pensioenovereenkomsten en uitvoeringsovereenkomsten. Dit is geregeld in het voorgestelde artikel 220i, eerste lid, van de Pensioenwet waarin staat dat de huidige Pensioenwet (met enige uitzonderingen) van toepassing blijft tot de pensioenuitvoerder overgaat op uitvoering van een gewijzigde pensioenovereenkomst.

Artikel 25 - Voorwaarden solidariteitsreserve, lid 2

36. Kan er een voorbeeld worden gegeven van terugstorting?
En kan duidelijk worden gemaakt of terugstorting premiekorting echt volledig uitsluit?

Antwoord 36

In artikel 129 van de Pensioenwet zijn reeds regels gesteld voor premiekorting (korting op de kostendekkende premie) en terugstorting (premieterugstorting aan de werkgever). Voor beide vormen gelden dezelfde voorwaarden. In die zin maakt het dus niet uit van welke vorm sprake is. Omdat de regeling voor de kostendekkende premie vervalt wordt artikel 129 aangepast en zal alleen nog betrekking hebben op terugstorting. De regels voor terugstorting wijzigen niet. Kort gezegd kan terugstorting alleen als gezien de beleidsdekkingsgraad ten aanzien van de pensioenverplichtingen wordt voldaan aan de eisen ten aanzien van het (minimaal) vereist eigen vermogen, de voorwaardelijke toeslagen over de afgelopen tien jaar zijn verleend als ook in de toekomst kunnen worden verleend en kortingen in de afgelopen tien jaar zijn gecompenseerd. De wijziging van het onderdeel in artikel 25 over de premiekorting en terugstorting in de uitvoeringsovereenkomst heeft alleen betrekking op het vervallen van de regeling voor premiekorting.

Artikel 52 - Zorgplicht bij flexibele premieovereenkomsten met beleggingsvrijheid

37. In Artikel 52 wordt de zorgplicht bij flexibele premieovereenkomst met beleggingsvrijheid behandeld. In dit artikel wordt alleen verwezen naar de flexibele premieovereenkomst. Is dit artikel ook van toepassing op de premie-uitkeringsovereenkomst?

Antwoord 37

Nee, dit artikel is niet van toepassing op de premie-uitkeringsovereenkomst omdat daarbij beleggingsvrijheid niet is toegestaan.

Artikel 52b - Risicohouding

- 38.
- a. Waarom wordt er niet op basis van ander kenmerken dan leeftijd voorgeschreven dat er rekening moet worden gehouden met de risicohouding door de pensioenuitvoerder?
  - b. Wat is ervoor nodig voor er voldoende gebruik is gemaakt van onderzoek naar de risicopreferenties van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden?
  - c. Waarom zijn er geen nadere voorschriften gesteld voor het risicopreferentieonderzoek?

- d. Waarom is er geen rol in de wet opgenomen voor sociale partners bij de formulering van de risicohouding?

Antwoord

- a. Artikel 52b regelt dat *in ieder geval* naar leeftijdscohort de risicohouding wordt vastgesteld. Dit geeft de mogelijkheid aan pensioenfondsen om eventueel ook binnen een leeftijdscohort de risicohouding apart vast te stellen voor bijvoorbeeld deelnemers, slapers en gepensioneerden of naar deeltijd- en voltijdsbetrekking als het pensioenfonds dit zinvol acht. Andere deelnemerskenmerken dan leeftijd zijn niet opgenomen omdat de representativiteit van deze kenmerken per fonds kan verschillen.
- b. In de toelichting bij het Besluit toekomst pensioenen wordt aangegeven dat bij de vaststelling van de risicohouding het risico dat kan worden genomen (op basis van onder meer deelnemerskenmerken en wetenschappelijke inzichten) tenminste even zwaar moet wegen als het risico dat deelnemers willen nemen (op basis van het risicopreferentie-onderzoek). Er moet gebruik worden gemaakt van het risicopreferentie-onderzoek. De mate waarin gebruik wordt gemaakt van het risicopreferentie-onderzoek is daarmee aan de pensioenuitvoerder en is afhankelijk van zijn weging van het belang van kunnen en willen risico dragen.
- c. De nadere voorschriften aan het risicopreferentie-onderzoek zijn gesteld in het Besluit toekomst pensioenen in artikel 14v.
- d. De risicohouding wordt vastgesteld door het pensioenfonds aangezien zij verantwoordelijk is voor het beleggingsbeleid en de sociale partners voor de premiestelling.
39. Het vaststellen van de risicohouding is een lastig proces, waarbij ook de wetenschappelijke inzichten nog niet over substantiële perioden getoetst zijn. Is het mogelijk om pensioenfondsen ook toe te staan om deelnemers zelf de mogelijkheid te geven hun pensioenvermogen te verdelen over drie beleggingsfondsen, gericht op hoog rendement, koopkrachtig pensioen en nominale zekerheid? Zodat de deelnemers ook kunnen kiezen voor een mix die bij hen past in plaats van gedwongen deel te nemen in een profiel dat misschien past bij het leeftijdscohort?

Antwoord 39

In de flexibele premieovereenkomst bestaat de mogelijkheid om deelnemers een keuze te laten maken uit door de pensioenuitvoerder aangeboden beleggingsprofielen. Ook kent dat contract de mogelijkheid om deelnemers zelf hun beleggingsportefeuille te laten samenstellen, hoewel dat in de praktijk minder voorkomt. Het vereist namelijk nogal wat beleggingsexpertise van deelnemers en adviesinspanningen van de pensioenuitvoerder om een dergelijke portefeuille op een verantwoorde wijze zelfstandig samen te laten stellen. Indien de deelnemer of de gewezen deelnemer de verantwoordelijkheid voor de beleggingen heeft overgenomen, dient de pensioenuitvoerder de deelnemer of de gewezen deelnemer te adviseren over de spreiding van de beleggingen in relatie tot de duur van de periode tot pensioendatum, waarbij het beleggingsrisico kleiner wordt naarmate de pensioendatum nadert. De pensioenuitvoerder onderzoekt ten minste een keer per jaar of de beleggingen van de deelnemer of gewezen deelnemer voldoen aan de hierboven genoemde grenzen en informeert de deelnemer en de gewezen deelnemer hierover. Ten behoeve van dit advies wint de pensioenuitvoerder informatie in over de financiële positie, kennis, ervaring, doelstellingen en risicobereidheid van de deelnemer of gewezen deelnemer, voor zover dit redelijkerwijs relevant is voor het advies. Het advies wordt, voor zover redelijkerwijs mogelijk, mede op deze informatie gebaseerd.

Artikel 55 - Beëindiging deelneming, lid 4

40. Wie controleert of er (nog) sprake is van een Werkloosheidsuitkering (WW-uitkering)? Of dat er sprake is van een nieuw dienstverband?

Antwoord 40

Ten behoeve van de uitvoering van de voortzetting van de risicodekking tijdens de periode dat een gewezen deelnemer een WW-uitkering ontvangt, zal een gegevensuitwisseling tot stand worden gebracht tussen pensioenuitvoerders en het UWV. Pensioenuitvoerders kunnen aan de hand van deze gegevensuitwisseling nagaan of een gewezen deelnemer nog altijd een WW-uitkering

ontvangt waardoor de voortzetting van de risicodekking in stand moet blijven. Pensioenuitvoerders kunnen eveneens nagaan of de WW-uitkering van een gewezen deelnemer is beëindigd, waardoor ook de voortzetting van de risicodekking kan worden beëindigd. Met de pensioensector en het UWV is inmiddels overeenstemming bereikt over welke gegevens uitgewisseld zouden moeten worden. Deze gegevensuitwisseling wordt in 2023 geformaliseerd door een aanpassing in het Besluit structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen (Besluit SUWI).

Artikel 63a - Voorwaarden variabele uitkering, lid 3

41. In dit artikel staat: "Het toepassen van het projectierendement wordt per regeling, uiterlijk op de ingangsdatum van het pensioen, vastgesteld en is van toepassing op alle pensioengerechtigden."
- Wordt hiermee bedoeld dat het projectierendement opnieuw wordt vastgesteld als iemand met pensioen gaat en dan voor alle pensioengerechtigden wordt aangepast?
  - Wordt in dit artikel bedoeld dat het projectierendement voor iedereen eenzelfde percentage is of dat voor iedereen de rentetermijnstructuur (RTS) van toepassing is plus of min dezelfde op- en afslagen?
  - Kunnen deze op- en afslagen dan ook net als de RTS tijdsafhankelijke percentage bevatten?
  - Wat is de definitie van de risicovrije rente bij de bepaling van het verschil met het aandelen rendement?
  - Wijkt deze definitie af van de risicovrije rente in artikel 63a lid 6?
  - Wat was deze risicovrije rente in procenten per 1-1-2022 en per 1-11-2022?

Antwoord

- Nee, hiermee wordt bedoeld dat binnen een bepaalde pensioenregeling hetzelfde projectierendement moet worden gehanteerd voor alle gepensioneerden. Daarbij kan eventueel wel sprake zijn van verschillende projectierendementen voor vóóraf afgebakende groepen gepensioneerden, bijvoorbeeld een hoger projectierendement voor de 67-jarigen en ouder dan voor de 77-jarigen en ouder. Bij een deelnemer die met pensioen gaat, wordt het projectierendement gehanteerd, zoals dat binnen de pensioenregeling is afgesproken.
- Het projectierendement bestaat in de basis uit de rentetermijnstructuur, waarbij eventueel een op- en/of afslag kan worden toegepast. Dit projectierendement geldt voor alle gepensioneerden binnen de regeling.
- Ja, er kunnen looptijdafhankelijke op- of afslagen worden gehanteerd. Dat is overigens geen verplichting.
- Met de risicovrije rente wordt bedoeld de actuele risicovrije rentetermijnstructuur zoals maandelijks door DNB wordt gepubliceerd. Dit begrip is in artikel 1 van de Pensioenwet ook zo gedefinieerd.
- Nee, de hier genoemde risicovrije rente is conform de wettelijke definitie in artikel 1 van de Pensioenwet.
- De risicovrije rente betreft een actuele rentetermijnstructuur met rentes met looptijden van 1 tot en met 100 jaar. Er is dus niet één risicovrije rente. Het voert te ver om deze allemaal in dit antwoord op te nemen. Daarom wordt hier de 10-jaars rente op 1-1-2022 en 1-11-2022 genoemd. Deze was respectievelijk: 0,301% en 3,029%.¹

Artikel 63a - Voorwaarden variabele uitkering, lid 8

42. Als het projectierendement wordt aangepast om geen gelijke aanpassing te krijgen voor alle pensioenuitkeringen, werkt deze aanpassing dan ook door bij toekomstige gepensioneerden? Betekent dit dat als hierdoor het projectierendement wordt verhoogd, dat nieuwe gepensioneerden een hogere uitkering gaan krijgen met minder verhogingen in de toekomst? Hoe moet een pensioenfonds hierover communiceren? In welk artikel is dit geregeld? Hoe moet het pensioenfonds aangeven hoe groot de herverdeling onder de gepensioneerden is? In welk artikel is dit geregeld?

Antwoord 42

Als het projectierendement wordt aangepast, dan geldt dit projectierendement voor alle gepensioneerden. Dus ook voor de toekomstig gepensioneerden. Bij een deelnemer die met

---

¹ [Data zoeken - DNB.](#)

pensioen gaat, wordt het projectierendement gehanteerd, zoals dat binnen de pensioenregeling is afgesproken. Bij een hoger projectierendement begint de pensioenuitkering relatief hoog, maar is er daarna ook meer kans op een daling van de uitkeringen.

Deelnemers krijgen informatie over het projectierendement via het pensioenreglement: "kenmerken van de pensioenregeling" (art. 35 jo. 21 Pensioenwet). Het projectierendement is een onderdeel van de inrichting van het pensioencontract en moet derhalve worden meegenomen in de communicatie over de inhoud van de pensioenregeling. Artikel 150j lid 1 geeft aan dat deelnemers moeten worden geïnformeerd over de voor hen relevante gevolgen van de wijziging van de pensioenovereenkomst.

De hoogte van het projectierendement zorgt er uitsluitend voor dat de uitkering bij aanvang en de uitkeringsnelheid aangepast wordt, maar niet voor herverdeling onder gepensioneerden. De hoogte van het projectierendement wordt afgesproken binnen de pensioenregeling.

Artikel 144 - Parameters en scenarioset

43. Wordt het gebruik van de parameters voor huidige regelingen hier niet te vroeg geschrapt? Of is dit bedoeld om invaren voor elk fonds mogelijk te maken?
Wordt met artikel 3 bedoeld dat de parameters voor de scenarioset voor het pensioen in scenario's in de toekomst niet meer door een Commissie Parameters wordt vastgesteld?
Wie gaat de parameters en scenarioset dan wel vaststellen, of mag elk fonds dit zelf bepalen?

Antwoord 43

De nieuwe parameters en scenariosets zullen van toepassing zijn vanaf de inwerkingtreding van het wetsvoorstel toekomst pensioenen en worden gebruikt voor zowel oude als nieuwe pensioenregelingen en bij bepaling van de fiscale premiegrens. Indien de gebruikelijke termijn voor de herijking van de parameters was gevolgd zouden uiterlijk per 2025, dus midden in de transitieperiode, nieuwe parameters en scenariosets gaan gelden. Omdat dat onwenselijk is, zullen de nieuwe parameters van toepassing zijn vanaf aanvang van de transitieperiode. In het derde onderdeel van de wijziging van artikel 144 van de Pensioenwet vervalt de grondslag om bij algemene maatregel van bestuur regels te stellen over de commissie (parameters). Op deze grondslag zijn regels gebaseerd over onder meer de benoeming van commissieleden en regels voor de werkwijze van de commissie. Deze grondslag kan vervallen omdat de Kaderwet adviescolleges van toepassing is op de commissie en daarmee de regels die in de Kaderwet adviescolleges staan voor de commissie. Dit betekent dus niet dat er in de toekomst geen Commissie Parameters zal zijn. In artikel 144 blijft staan dat over de parameters het oordeel wordt gevraagd van een commissie bestaande uit onafhankelijke leden.

Artikel 147 - Statenverslagen

44. Kunnen de statenverslagen openbaar gemaakt worden, zodat deelnemers en hun adviseurs meer inzicht in hun pensioenregeling kunnen krijgen?

Antwoord 44

De staten kunnen niet openbaar gemaakt worden door de toezichthouder omdat het vertrouwelijke informatie betreft. Op grond van artikel 204, vierde lid, van de Pensioenwet kan de toezichthouder wel met gebruikmaking van vertrouwelijke gegevens of inlichtingen verkregen bij de uitvoering van zijn taak op grond van de Pensioenwet, vergelijkbare, niet geaggregeerde statistische gegevens van pensioenfondsen publiceren, teneinde inzicht te geven in de financiële situatie van deze pensioenfondsen. Op grond van deze bepaling zijn nu in artikel 40a van het Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling de gegevens opgenomen die de toezichthouder kan publiceren. Dit betreft onder meer: het belegd vermogen, de kwartaalrendementen, de premie, het percentage renteafdekking en het percentage zakelijke waarden. In het concept Besluit toekomst pensioenen worden een aantal nieuwe onderwerpen aan de staten toegevoegd. Er zal ook worden bekeken of de lijst met te publiceren gegevens eveneens daarvoor wordt aangepast.

Aanvullende vragen lid Omtzigt (voor zover nog niet meegenomen in beantwoording overige vragen)

Vraag:

"- collectief toedelingsmechanisme: wijze waarop financiële mee- en tegenvallers collectief worden verwerkt in variabele uitkeringen van flexibele premieovereenkomsten;"

Een collectief toedelingsmechanisme is ook nodig in een solidaire regeling als je op een beheersbare manier gelijke aanpassingen van de uitkeringen wil realiseren.

Is het wenselijk dat pensioenfondsen ook in de solidaire regeling gelijke aanpassingen van de uitkeringen kunnen realiseren?

Is het dan logisch om de woorden 'van flexibele premieovereenkomsten' weg te halen?

Antwoord:

Het is mogelijk dat ook in de solidaire premieovereenkomst gelijke aanpassingen van uitkeringen gerealiseerd kunnen worden, waarbij het renterisico eventueel gericht deels open gelaten kan worden voor de groep pensioengerechtigden. De technische vormgeving hiervan, wijkt echter af van het "collectief toedelingsmechanisme" zoals dat voor de flexibele premieovereenkomst wettelijk is ingevuld. In de flexibele premieovereenkomst is in dat geval sprake van een collectief van pensioengerechtigden met eventueel geleidelijke omzetting van persoonlijke kapitalen in dit uitkeringencollectief vanaf (op z'n vroegst) 58 jaar. In de solidaire premieovereenkomst blijft daarentegen sprake van persoonlijk voor de uitkering bestemde vermogens in de uitkeringsfase, waaruit periodiek uitkeringen worden onttrokken. Om die reden wordt de wettelijke term "collectief toedelingsmechanisme" exclusief gebruikt voor regelingen op grond van de Wet verbeterde premieregeling en straks exclusief voor de flexibele premieovereenkomst.

Vraag:

"- risicodelingsreserve: een collectieve vermogensreserve waarmee in een flexibele premieovereenkomst financiële mee- of tegenvallers met toekomstige opbouw kunnen worden gedeeld;"

"- solidariteitsreserve: een collectieve vermogensreserve waarmee in een solidaire premieovereenkomst financiële mee- of tegenvallers met toekomstige opbouw kunnen worden gedeeld;"

De definities van de risicodelingsreserve en solidariteitsreserve spreken van het delen van risico met toekomstige opbouw. Veel pensioenfondsen willen de reserve inzetten voor het voorkomen van kortingen voor gepensioneerden. Er is binnen de sector door deze definitie nu verwarring of dit laatste wel mag (ingegaan pensioen is geen toekomstige opbouw).

- Is de minister het eens dat de solidariteitsreserve en risicodelingsreserve ook gebruikt kunnen worden voor het delen van risico's van bestaande generaties?

- Is de minister het eens dat de definitie hiertoe uitgebreid moet worden?

Antwoord (ook antwoord op een vraag van de PVV):

Ik ben het eens dat de solidariteits- of risicodelingsreserve ook gebruikt kan worden voor het delen van risico's met bestaande generaties. Om die reden zal ik de definitie in artikel 1 van het wetsvoorstel aanpassen door "met toekomstige opbouw" uit de definitie van deze reserves te verwijderen. Op deze wijze wordt de werking van de solidariteits- of risicodelingsreserve verbreed tot meer dan alleen intergenerationele risicodeling. In de artikelen 10d. en 10e. van het wetsvoorstel wordt meer specifiek invulling gegeven aan de randvoorwaarden waaraan deze reserves dienen te voldoen.

Vraag:

De financiële mee- of tegenvallers als gevolg van het collectieve beleggingsbeleid worden in de voor pensioenuitkering bestemde vermogens en de solidariteitsreserve verwerkt door middel van vastgelegde toedelingsregels die in ieder geval aansluiten bij de risicohouding per leeftijdscohort, waarbij in de toedelingsregels bepaald kan worden dat het beschermingsrendement voor het renterisico wordt toebedeeld ofwel op basis van wijziging van de rentetermijnstructuur die de toezichthouder beschikbaar stelt ofwel rechtstreeks uit het rendement van de daarvoor bestemde beleggingen. De financiële mee- of tegenvallers als gevolg van de ontwikkeling van de

levensverwachting en het sterfteresultaat worden verwerkt door middel van aparte toedelingsregels of de solidariteitsreserve.

Er is in de solidaire premiereregeling een collectief beleggingsbeleid en er zijn toedelingsregels. Gecombineerd met elkaar leidt dit tot een impliciete lifecycle: ofwel een impliciete exposure van leeftijdscohorten aan zakelijke waarden en een renteportefeuille. Het is van belang om die impliciete lifecycle ook expliciet uit te rekenen en op te schrijven. Immers: alleen op die manier kan je bijvoorbeeld zien of de leenrestrictie is opgeheven. En op die manier kwam men er ook achter dat DNB in de doorrekeningen wel voor 1600% in zakelijke waarden had belegd. Het is van belang dat pensioenfondsbestuurders inzicht krijgen in deze impliciete lifecycle. Veel mensen zullen zich nu niet eens realiseren dat dit geen eenvoudige som is.

- Is de minister het eens dat het van belang is dat pensioenfondsbestuurders ten alle tijden zicht houden op de impliciete lifecycle in het solidaire contract, ofwel de exposure naar zakelijke en vastrentende waarden over de leeftijden?

- Kan de minister zich vinden in een voorstel om ook expliciet voor te schrijven dat pensioenfondsbesturen deze impliciete lifecycle ieder jaar opnieuw berekenen en dit in de wet of lagere regelgeving vast te leggen?

Antwoord:

Ik ben het eens dat de exposure naar zakelijke en vastrentende waarden over de leeftijden of op basis van andere deelnemerskenmerken vóóraf helder moet zijn vastgelegd. Dat staat ook zo beschreven in het wetsvoorstel en de daarbij behorende toelichting. Het collectief behaalde jaarlijkse beleggingsresultaat moet gericht naar deelnemers worden toebedeeld op basis van vóóraf vastgelegde verdeelregels, passend bij de risicohouding. Het is niet de bedoeling dat die ex ante vastgelegde verdeelregels, die onderdeel zijn van het strategische beleggingsbeleid, ieder jaar weer worden gewijzigd. Dat kan ook niet, omdat ze dan niet meer zouden aansluiten bij de vastgestelde risicohoudingen.

De toedeling van de jaarlijks gerealiseerde beschermings- en overrendementen vindt plaats naar deelnemers en leidt voor elke deelnemer tot een wijziging van het voor die deelnemer voor de uitkering gereserveerde vermogen (en van de solidariteitsreserve). De gerealiseerde beschermings- en overrendementen kunnen voor individuele deelnemers verschillen, bijvoorbeeld omdat zij een andere leeftijd hebben of omdat zij een andere verhouding tussen reeds opgebouwd pensioen en nog te bouwen pensioen hebben. Voor actieve deelnemers kan deze bijvoorbeeld anders zijn dan voor slapers. De toedeling is in alle gevallen zodanig vormgegeven dat deze niet leidt niet tot ex-ante herverdeling en past bij de vastgestelde risicohouding. De blootstelling aan risico's die volgt uit het collectieve strategische beleggingsbeleid en de ex ante vastgelegde verdeelregels, moeten op hun beurt ook aansluiten bij de vastgestelde risicohoudingen.

Vraag:

"Bij een flexibele premieovereenkomst wordt de premie belegd tot de pensioendatum. Het kapitaal voortvloeiend uit de premies wordt vanaf de pensioendatum gebruikt voor financiering van een vastgestelde of variabele uitkering."

Toetreding tot het uitkeringencollectief in de flexibele premiereregeling kan al voor pensioendatum. Is de minister het eens dat dit artikel daartoe uitgebreid moet worden, nu staat er namelijk 'vanaf de pensioendatum'?

Antwoord:

Bij een flexibele premieovereenkomst kunnen geen vaste (of variabele) uitkeringen ingekocht worden voor de pensioendatum. De ingelegde premies worden tot de pensioendatum belegd en vanaf de pensioendatum ofwel aangewend voor een vaste uitkering ofwel voor een variabele uitkering. Bij toetreding tot het collectief toedelingsmechanisme voor de pensioendatum is dan ook geen sprake van toetreding tot een uitkeringencollectief. Ook het kapitaal waaruit de variabele uitkering wordt gefinancierd vanaf de pensioendatum wordt belegd waarbij risico's verwerkt kunnen worden door een collectief toedelingsmechanisme.

Vraag:

Indien een risicodelingsreserve wordt gevuld uit premies bedraagt de inleg uit premie niet meer dan 10% van de premiesom per deelnemer per jaar. Een risicodelingsreserve wordt niet gevuld uit rendement. Pensioenfondsen willen de risicodelingsreserve vergelijkbaar met de solidariteitsreserve

graag gebruiken om kortingen gepensioneerden te voorkomen. Als de reserve alleen gevuld kan worden uit premie kan een ongewenst 'omslag-element' ontstaan: jong betaalt voor oud. Dit kan je voorkomen als je de reserve ook kan vullen bij aankoop van de variabele uitkering, net als je een bufferopslag betaald bij een vaste uitkering. Is de minister bereid om de risicodelingsreserve ook te laten vullen bij aankoop van een variabele uitkering?

Antwoord:

Ik heb kennisgenomen van het amendement (nr. 78) dat is ingediend door het lid Den Haan en het lid Smals (VVD). Daarmee beogen zij mogelijk te maken waar de vraagsteller naar vraagt. Dit amendement maakt het mogelijk dat bij toetreding tot de collectieve uitkeringsfase vulling van de risicodelingsreserve via persoonlijk vermogen plaatsvindt. Het maximum is wat de deelnemer had kunnen inleggen via de premie in de eerdere opbouwjaren. In ruil voor de inleg krijgt de deelnemer bescherming via de risicodelingsreserve. Hiermee worden de vulmogelijkheden voor de risicodelingsreserve in de flexibele premieovereenkomst enigszins uitgebreid. In principe is dit technisch te regelen. Tegelijkertijd geldt wel dat in dit geval deelnemers maximaal 10% per jaar van hun persoonlijk vermogen kunnen afstaan voor een collectieve reserve, zonder dat hierbij keuzebegeleiding wordt geboden. Hoewel dit voor de pensioenverwachtingen goed kan uitpakken, kan het toch lastig uit te leggen zijn naar deelnemers toe. Ook zou de deelnemer daar dan adequaat over geïnformeerd worden, dat is niet geregeld in het amendement. Decentrale partijen die ruimere vulmogelijkheden willen voor een collectieve reserve, kunnen ook voor de solidariteitsreserve in de solidaire premiereregeling kiezen. Voor mij wegen de nadelen uiteindelijk zwaarder dan de voordelen.

Vraag:

Daarnaast is het vreemd dat de risicodelingsreserve niet gevuld kan worden uit rendement als er geen beleggingsvrijheid is. Immers als de deelnemer geen keuze heeft in beleggingsbeleid kan er ook geen sprake zijn van moral hazard door vullen van de risicodelingsreserve uit overrendement. Is de minister het eens dat een risicodelingsreserve wel uit rendement gevuld kan worden als er geen beleggingsvrijheid is?

Antwoord:

Als er is gekozen voor beleggingsvrijheid kan het beleggingsrisico niet gecompenseerd worden door middel van de risicodelingsreserve. Daarmee wordt voorkomen dat deelnemers met een defensiever beleggingsprofiel middels de risicodelingsreserve compensatie bieden aan deelnemers met een offensiever beleggingsprofiel. Dit zou averechtse selectie in de hand kunnen werken en is daarom niet toegestaan. Hierbij is geen sprake van defaults. Als er geen sprake is van beleggingsvrijheid dan mag wel gecompenseerd worden uit de risicodelingsreserve. In dat geval is er geen sprake van averechtse selectie.

Los van de vraag of er sprake is van beleggingsvrijheid zijn er goede redenen om het vullen van de risicodelingsreserve uit rendement niet mogelijk te maken. Een van de redenen hiervoor is dat de flexibele premiereregeling persoonlijke potjes met persoonlijk rendement kent, waardoor een rendementsafslag voor het vullen van de risicodelingsreserve complex is. Een fondsbreed vulpercentage zal voor elke deelnemer anders uitpakken, waardoor het de vraag is in hoeverre dit goed uit te leggen is naar deelnemers toe. Dit is de reden geweest om het niet mogelijk te maken om de risicodelingsreserve te vullen uit rendement.

Vraag:

Is de minister het eens dat de eis om op voorhand herverdelingseffecten te voorkomen door keuze van het projectierendement, leidt tot berekende looptijdafhankelijke opslagen op de risicovrije rente?

Antwoord:

Het is onjuist dat een looptijdsafhankelijke opslag op de risicovrije rente nodig is om op voorhand herverdelingseffecten te voorkomen. In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel toekomst pensioenen is opgenomen dat er ook sprake kan zijn van een vaste op- of afslag. Pensioenuitvoerders kunnen binnen wettelijke grenzen in de solidaire premieovereenkomst een afweging maken met betrekking tot de verdeling van het per deelnemer gereserveerde vermogen over de uitkeringsfase, aan de hand van een (gemaximeerd) projectierendement. Er is geen sprake

van herverdelingseffecten, omdat het projectierendement in de solidaire premieovereenkomst toegepast moet worden op het persoonlijk voor de uitkering gereserveerde persoonlijke pensioenvermogen. Het gaat dus om een verdeling van het persoonlijke vermogen met zichzelf. De hoogte van het projectierendement bepaalt de hoogte van het pensioen bij aanvang en de uitkeringsnelheid. Om herverdeling te voorkomen kan in de flexibele premieovereenkomst geen hoger projectierendement dan de risicovrije rente worden gebruikt. Als alternatief voor een hoger projectierendement kan een periodieke vaste daling ten opzichte van de risicovrije rente worden gehanteerd om ook in de flexibele premieovereenkomst met een hogere uitkering te kunnen starten.

Vraag:

Kan de minister bevestigen dat voor stabiele fondsen het verwachte herverdelingseffect bij een spreidingsperiode van 5 jaar in de uitkeringsfase niet meer dan -0,3% bedraagt bij pensioneren?

Antwoord:

De berekeningen uit het Netspar-rapport zijn gemaakt in het kader van de behandeling van het wetsvoorstel verbeterde premieregeling van het lid Lodders (34 255) in 2016 en hebben specifiek betrekking op de collectieve uitkeringsfase die in dat wetsvoorstel was opgenomen. De percentages herverdeling die in deze vraag worden benoemd, hebben dan ook betrekking op het gebruik van een hoger projectierendement in de collectieve uitkeringsfase op grond van de Wet verbeterde premieregeling, die straks in deze vorm ook gebruikt kan worden in de flexibele premieovereenkomst. Zoals ik heb aangegeven in het antwoord op de vraag hiervoor is die vormgeving van de uitkeringsfase straks alleen relevant voor de flexibele premieovereenkomst en kan in dat contract geen hoger projectierendement dan de risicovrije rente worden gehanteerd. In de solidaire premieovereenkomst kan dat wel, maar dient dit projectierendement altijd toegepast te worden op het persoonlijk voor de uitkering gereserveerde vermogen, waardoor per definitie geen herverdelingseffecten kunnen optreden.

Vraag:

Kan de minister aangeven hoe groot het herverdelingseffecten zijn bij pensioneren tussen mannen en vrouwen, danwel hoogopgeleiden/laagopgeleiden?

Antwoord:

Vooropgesteld wil ik aangeven dat de hoogte van het projectierendement geen herverdelingseffect in zich heeft, ook niet als het gaat om het effect bij pensioneren tussen mannen en vrouwen, danwel tussen hoog- en laagopgeleiden. Een studie van Netspar laat zien dat de herverdelingseffecten van laag- naar hoogopgeleiden, vooral door het effect van franchises, bij de aanvullende pensioenen nog relatief beperkt zijn². Het netto profijt stijgt van laag- naar hoogopgeleiden per saldo voor mannen van een negatieve waarde van 1,6% naar een positieve waarde van 0,3%, en voor vrouwen van een negatieve waarde van 0,8% naar een positieve waarde van 0,7%. Ook tussen mannen en vrouwen is sprake van herverdeling, omdat vrouwen gemiddeld langer leven, maar dit is vanuit het oogpunt van gelijke behandeling juist gewenst. Door deze herverdeling zijn de pensioenuitkeringen van mannen en vrouwen gelijk.

Vraag:

Is de minister het eens dat deelnemers geen keuze hebben waar ze hun pensioen onderbrengen ongeacht het projectierendement dat gehanteerd wordt door het fonds met een solidaire premieregeling?

Antwoord:

Aangezien het hier om de arbeidsvoorwaarde pensioen gaat, klopt het dat deelnemers in beginsel geen keuze hebben over waar hun werkgever het pensioen onder heeft gebracht. Die keuze kan dus ook niet afhankelijk zijn van het gehanteerde projectierendement. Het is echter niet zo dat het gehanteerde projectierendement los staat van het deelnemersbestand bij de betreffende pensioenuitvoerder. De risicohouding per leeftijdscohort is namelijk een belangrijk uitgangspunt

---

² Bonenkamp en Ter Rele, Herverdeling door pensioenregelingen: Een integrale analyse van de AOW en de aanvullende pensioenen, 2013.

voor de inrichting van het beleggingsbeleid en afhankelijk van de pensioenregeling ook voor de uitwerking van verdeelregels, inclusief afspraken over de solidariteits- en risicodelingsreserve, de hoogte van het projectierendement en eventuele spreiding van schokken. Hiermee wordt geborgd dat pensioenuitvoerders zich goed rekenschap geven over hoeveel risico hun deelnemers willen en kunnen lopen en aldus beleggen in het belang van de deelnemers.

Indien de individuele deelnemer het uitkeringsverloop via een aanpassing van het projectierendement zou kunnen wijzigen, bestaat overigens het risico dat het projectierendement van sommige pensioengerechtigden niet meer spoort met het door de pensioenuitvoerder collectief vastgestelde beleggingsbeleid en de toedelingsregels voor de uitkeringsfase. Een individueel projectierendement is naar mijn mening daarom niet wenselijk.

Vraag:

Is de minister het eens dat de eis van geen herverdeling extra complexiteit in beleid en uitvoering veroorzaakt?

Antwoord:

Ik ben dat niet met de geponeerde stelling eens. Juist allerlei vormen van ondoorzichtige herverdeling in het huidige stelsel roepen allerlei lastige beleidsmatige en uitvoeringstechnische vragen op, die de wens tot hervorming van het huidige stelsel mede hebben opgeroepen. Daarom is in dit wetsvoorstel een veel duidelijkere koppeling gelegd tussen het doel en de instrumenten die daarvoor ingezet kunnen worden. De solidariteits- of risicodelingsreserve kan ingezet worden ten behoeve van doelen waarbij vermogen wordt herverdeeld. Bij het persoonlijke pensioenvermogen is dat niet de bedoeling, omdat deelnemers zeker moeten zijn dat dit vermogen bestemd is voor hun eigen pensioenvermogen. Daarmee worden discussies over de verdeling van het collectieve pensioenvermogen tussen generaties voorkomen. Dat is een belangrijke winst van het nieuwe pensioenstelsel. Het toelaten van herverdeling bij de persoonlijke pensioenvermogens zou die winst weer tenietdoen.

Vraag:

Is de minister het eens dat het binnen de randvoorwaarden van de wet (geen ex ante herverdeling) mogelijk is om gelijke pensioenaanpassingen voor alle pensioengerechtigden in de solidaire premieregeling toe te passen ook als er voor gepensioneerden minder dan 100% renterisico wordt dichtgezet?

Antwoord:

Zoals ik heb aangegeven in de nota naar aanleiding van het nader verslag is een collectieve uitkeringsfase bij de solidaire premieregeling onder voorwaarden mogelijk. De uitkeringsfase moet passen binnen de randvoorwaarden van het wetsvoorstel toekomst pensioenen. Zo mag er vooraf geen herverdeling optreden. Het volledig dichtzetten van het renterisico is geen voorwaarde.

Aanvullende vragen PVV (voor zover nog niet meegenomen in beantwoording overige vragen)

Vraag:

Welke alternatieven heeft de minister overwogen voor het opheffen van de leenrestrictie?

Antwoord:

Het alternatief voor het opheffen van de leenrestrictie is het niet toestaan om voor meer dan honderd procent exposure aan zakelijke waarden aan bepaalde leeftijdscohorten toe te kennen (de jongere deelnemers). Overweging daarbij was dat diverse berekeningen hebben aangetoond dat het opheffen van de leenrestrictie kan leiden tot betere beleggingsresultaten en daarmee hogere pensioenen. Bovendien past het opheffen van de leenrestrictie ook bij het uitgangspunt van de solidaire premieovereenkomst dat niet langer wordt geredeneerd vanuit gelijke procentuele aanpassingen van aanspraken van alle deelnemers en pensioengerechtigden, zoals in het huidige stelsel het geval is, maar vanuit gelijke aanpassingen van (verwachte) pensioenuitkeringen van alle deelnemers en pensioengerechtigden. Overigens geldt wel dat bij de mate van risico die een deelnemer wordt toebedeeld, altijd geldt dat die blootstelling moet passen bij diens risicohouding en in diens belang moet zijn.

Vraag:

- a. Wat verstaat de minister precies onder ex ante herverdeling?
- b. Is de minister van mening dat er voldoende balans is tussen voorkomen van herverdelingseffecten tussen generaties en het bewerkstelligen van een koopkrachtig en stabiel pensioen en voorkomen van complexiteit in de uitvoering?
- c. Klopt de berekening dat voor stabiele fondsen het verwachte herverdelingseffect bij een spreidingsperiode van 5 jaar in de uitkeringsfase maximaal -0,3% bedraagt bij pensioneren?
- d. Kan de minister aangeven hoe groot de herverdelingseffecten zijn bij pensioneren tussen mannen en vrouwen, danwel hoogopgeleiden/laagopgeleiden?

Antwoord:

- a. Herverdelingseffecten is een begrip dat ook al in de huidige Pensioenwet wordt gehanteerd (artikel 63a, zevende lid, van de Pensioenwet). Hiermee wordt bedoeld: ex ante herverdeling van vermogen op basis van marktwaardering.
- b. Dat ben ik van mening. In dit wetsvoorstel toekomst pensioenen is een veel duidelijkere koppeling gelegd tussen het doel en de instrumenten die daarvoor ingezet kunnen worden. Juist allerlei vormen van intransparante herverdeling in het huidige stelsel geven allerlei complexiteit, niet alleen in de besluitvorming maar ook in de uitvoering. Het is een belangrijke winst van het nieuwe stelsel dat die complexiteit wordt weggenomen. De enige vorm van herverdeling die nog is toegestaan in het nieuwe stelsel, kan lopen via de solidariteits- of risicodelingsreserve. Dat instrument kan onder meer ingezet worden ten behoeve van een koopkrachtig en stabiel pensioen.
- c. Nee, dit klopt niet. De leden van de fractie van de PVV haalt hier berekeningen uit een Netspar-rapport aan die specifiek betrekking hebben op de collectieve uitkeringsfase uit het wetsvoorstel verbeterde premiereregeling. De aannames die daarin zijn gemaakt, zijn niet in overeenstemming met de toegestane contracten uit het wetsvoorstel toekomst pensioenen.
- d. Een studie van Netspar laat zien dat de herverdelingseffecten van laag- naar hoogopgeleiden, vooral door het effect van franchises, bij de aanvullende pensioenen nog relatief beperkt zijn³. Het netto profijt stijgt van laag- naar hoogopgeleiden per saldo voor mannen van een negatieve waarde van 1,6% naar een positieve waarde van 0,3%, en voor vrouwen van een negatieve waarde van 0,8% naar een positieve waarde van 0,7%. Ook tussen mannen en vrouwen is sprake van herverdeling, omdat vrouwen gemiddeld langer leven, maar dit is vanuit het oogpunt van gelijke behandeling juist gewenst. Door deze herverdeling zijn de pensioenuitkeringen van mannen en vrouwen gelijk.

---

³ Bonenkamp en Ter Rele, Herverdeling door pensioenregelingen: Een integrale analyse van de AOW en de aanvullende pensioenen, 2013.

Vraag:

Kan de minister precies toelichten wat er wel en niet met het opheffen van de leenrestrictie wordt bedoeld?

Antwoord:

In lagere regelgeving is vastgelegd dat de mate van collectieve risicodeling kan worden vergroot door de jongste deelnemers, zolang dit in lijn is met de risicohouding van het leeftijdscohort, effectief bloot te stellen aan meer dan 100% aan zakelijke waarden. Een pensioenuitvoerder die hiervoor opteert, moet op basis van dit besluit onderbouwen waarom dit in het belang van de deelnemers is. Ook moeten regels worden vastgelegd, waarin wordt beschreven op welke wijze negatieve pensioenvermogens worden voorkomen in de situatie dat gebruik wordt gemaakt van opheffing van de leenrestrictie en door tegenvallende (over)rendementen een negatief persoonlijk pensioenvermogen ontstaat. Voort geldt dat de blootstelling aan meer dan 100% aan zakelijke waarden moet passen bij de risicohouding van de deelnemer en de hogere blootstelling in diens belang is.

Niet bedoeld met het opheffen van de leenrestrictie is dat een pensioenfonds ook kan beleggen met geleend geld. Daar is geen sprake van. Gesaldeerd over alle generaties is het dan ook niet mogelijk om voor meer dan 100% in aandelen te beleggen.